אודייני. בור וכיסויו ושוכרין אותו להשקות שדות ממימיו: **מחמת עצמו הוא.** שמשמרין אותו הגדולים ולריכין לעמוד על גביו פן יהיה הפקר לכל שואבי מים: **דלנטירותא עבידא.** אין לריכין להוציא משלהן כלום עליו אלא לשמרו וגם הקטנים יכולין לשמרו:

עבד (ה) **בהן עיסקא.** ומשיב ליה שבח נכסים מחמת נכסים הוא יל ואין לריך טורח כל כך אלא לקנות ולמכור: **לא שביק גירסיה וטרח לאחריני.** וכמי שאמר ראו מה שהניח לנו אבא דמי. ושמעי' מהכא דכל היכא דמאן דהוא כמו רב ספרא אע"ג דלא אמר לעצמי אני עושה כמאן דאמר דמי והשביח לעצמו: **אשה מאי עבידתה.** או תטול כתובתה ותלך לה או תטרח קמי יתמי ותהיה ניזונת ומעשה ידיה שלהן ואין לה להשתכר בממון היורשים: **נאשה יורשת.** כגון שנשא ראובן בת שמעון (ב) ומתו וירשו בני ראובן ובת שמעון את נכסי יעקב אבי אביהן או כגון בת בין הבנות או בת הבן בין הבנים דינה כדין האחין או שאמר בעלה תטול אשתי כאחד מן הבנים אם השביחה את הנכסים פירשה לעצמה לא פירשה השבח לאמצע. ואלמנה שאמרה בב"ד ראו מה שהניח לי בעלי הריני עושה ואוכלת השביחה לעצמה והוא דלא שקלא מזוני דאי שקלא מזוני הא תנן (ג) אלמנה ניזונת מנכסי יתומין ומעשה ידיה שלהן הלכך אשה שמת בעלה והניח נכסים מועטין שאין בהן כדי כתובתה אם אמרה ראו מה שהניח לי בעלי ותעלנו ב"ד או יורשין להשביעה על כתובתה אפילו השביחה אלף ככר השביחה לעצמה אבל אם השביחה הנכסים סתם תטרוף כתובתה והמותר ליורשין ואע"פ שלא נשתייר מבעלה אפילו רגיע כתובתה: **אחולי אחלה.** ומזרה בה ממה שאמרה תחלה הריני עושה ואוכלת קא משמע לן: **קנאו.** הבן לאותו הבית. תקנת חכמים היא והלכתא בלא טעמא כדלקמן ובמס' גיטין [א] מוקמינן לה (ד) כגון שיש לאביו בעיר בית אחר לדור בו: **ודוקא גדול בו'.** דבכי האי גוונא חביב ליה טפי וגמר ומקני ליה: **ייחד לו בית ועלייה.** כלומר ייחד לו החצר לבנו בית שיש עליה על גביו: **אכסדרה.** לפני הבית ופותחין בו חלונות ודרך אכסדרה נכנסים לבית: **שני בתים בו'.** אם תמצא לומר בית ואכסדרה קנה היינו משום דאכסדרה משועבד לבית אבל שני בתים זה לפנים מזה מהו: **אולרו בפוכו.** הלכך בית לא קנה דכיון דמשתמש האב בבית לא הוציאו מחזקתו ולא מקני ליה לבנו: **עלילא דהרסנא.** כלי מלא דגים מטוגנים בשמן: **אשישא דמשחא.** כוס מלא שמן: **שוויהו רבנן.** הם תקנו את הדברים כך אף על פי שאינו דין תורה כי (ה) מדה ומדה הם: **חדא הא.** המשיא אשה לבנו ותקנת חכמים היא לכבוד החתן שגנאי הדבר לשאת אשה ואין מקוס לדור בו: **אפוטרופא.** דאחי דלא עקר נחלת הבנים ולא נתכוין אלא שיכבדוה הבנים מתוך שאוכלין על ידה: **במעמד שלשתן.** נפקד ומפקיד ומקבל מתנה: **קנה.** כך תקנו חכמים לפי שהדבר תדיר הוא בין הבריות ולא הזקיקו חכמים להקנות בקנין ובעדים:

מתני'

כהלכתא בלא טעמא. קנת טעם יש דכיון שפינה את הבית סמכא דעתיה דבן וגם אין לו אנה לדור סברא הוא שנתנו לו וכן הכותב כל נכסיו לאשתו או לבנו מסתמא לא ליתן לה נתכוין אלא לכבדה שלא היה מניח בניו בולא כלום ובמעמד שלשתן לא רלו חכמים להטריח להביא עדים ולעשות קנין דמסתמא כיון שאמר לו במעמד שלשתן הקנה לו לגמרי ולאה לר"י דבמעמד שלשתן אם חזר ומחלו אינו מחול (ה) ומפורש בכמה מקומות: **הניח בנים גדולים עד במעמד שלשתן קנה.** עד כאן שיטת הר"ן ז"ל:

ברכת

לדעתן של לוורין ושמו שכך התנה לו בלבו, אלא לומר תקנה התקינו חכמים כאילו א"ל כך כדי שלא תנעול דלת בפני לוורין. רשב"ם גיטין יג:

מסורת הש"ס

(א) [כ"ה בד"ק], ב) כתב הפ"ר שלגילקח הרמב"ם פ"ט מהלכות מחלות ל"ג שאני אודייני וכו' אלא ה"ג אלא אסיפא איתמר והכי איתמר לא שנו אלא ששבחו נכסים מחמת עצמן אבל שבחו נכסים מחמת נכסים השבח לאמצע, ג) [גיטין יד.], ד) [סס], ה) [עי' פרש"י שם], ו) לעיל קלא: [לקמן קג:] גיטין יד., ז) קדושין מח. גיטין יג. יד. [לקמן קמח. בכל מקומות אלו איתא א"ר הונא א"ר], ח) [כתובות לה:], ט) [בגמ' דגיטין לא נמלא אלא ברש"י יד. שם ד"ה בנים בית מיוחד שאינו דר בו אלא עשאו לו לבית תחתון עכ"ל וכ"כ הב"י אה"ע סימן נמ], י) [ל"ל תבעה],

הגהות הב"ח

(ה) רשב"ם ד"ה עבד בהו עפקא וכו' וא"ל טורח. נ"ב עי' בב"מ דף קח ע"ב מבואר דלישב בחנות הוא טורח קל יותר מזה וא"כ פשיטא דהוה כמו מחמת נכסים וק"ל: (ב) ד"ה בשה יורשת כגון שנשא ראובן בת שמעון אחיו ומת יעקב אביהם ואח"כ מתו ראובן ושמעון וירשו בני ראובן ובת שמעון וכו' ואלמנה שאמרה. נ"ב כלומר וסיפא דתני אם אמרה ראו מה כו' לא קאי אאשה יורשת אלא הכי פירושו ואלמנה כו' דאל"כ מאי האי דקאמרה ראו מה שהניח לי בעלי וכו' וכמו שהקשו התוס': (ג) ד"ה שוויהו וכו' מדה ומדה הם. נ"ב לא קאי אלא אמשיא אשה לבנו והכותב כל נכסיו לאשתו דהגך תלויים במעמד שלשתן: (ד) תוס' ד"ה בשה וכו' ומיהו קשה דקאמרי'. נ"ב והרי"ף כתב וז"ל כגון ראובן שנשא בת שמעון אחיו ומת שמעון והניח בנות ומת ראובן בלא בנים נמצאת אשת ראובן יורשת בעולה עם אחיותיה בנות שמעון עכ"ל ולפי זה איך אפיר לישנא דיתמי:

הגהות הגר"א

[א] רשב"ם ד"ה קנאו. מוקמינן. ל"ל ומוקמינן. וכ"ל בסמוך (כמ"ש ייחד לו כו' כגון שהיה אולרו בפוכו אפי' כו' ומ"ש ובמסכת גיטין קאי אלמעלה (דגם שם איתא דהוי הלכתא בלא טעמא. ובדפוס ישן הגירסא ברש"ש "כדלקמן ומסקינא מוקמינן" וא"ש ג"כ כנ"ל):

מוסף תוספות

א. [ד]מחזק הוה דלא הוה ליה נכסי אחריני אלא הני דשבק אבוה ומינייהו הוה אגר אגירי ומשבח להו לנכסים, והיינו דלא בעא מיניה אם מנכסי דידיה עבד אי מנכסי דאבוה. רשב"ם ב"מ לט: ב. [ד]אין דרך אשה לטרוח אלא בפני יתמי בני בעלה. שיטמ"ק בשם תוס' הרא"ש. ג. [ד]כל חיי בעלה היתה ירושתה ביד בעלה עם ירושתו בלא חלוקה כדין נכסי מלוג וכשמת בעלה היא טורדת ומשבחת את הנכסים ואומרת ראו מה שהניח לי בעלי כי היה משותף יחד בלא חלוקה. שם. ד. שהרי אין האשה חייבת וכו' אלא לעשות בצמר הקצבה השנויה במשנתנו וכו', וכיון שכן אם הרריחה או השביחה בנכסים למה אנו דנין שבח וריוח זה כמעשה ידיה להיות ליתומים. רשב"ם בסוף פרק המס'. ועיי"ש. ה. [ד]כאילו אמר לו בשעת מתן מעות משעבדנא לכל מאן דאתי מחמתך, ולא שירדו חכמים

עין משפט נר מצוה

לד א מיי' פ"ו מהלכות נחלות הלכה ב ועי' בהגהות ומ"מ סמג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רפז סעיף ו עי' מ"מ כ"מ ל"מ:
לה ב מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף ב:
לו ג מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ו:
לז ד ה ו ז ח מיי' פ"ו מהלכות זכייה ומתנה הלכה טו סמג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' כט סעיף ו:
לח ט י מיי' שם הל' טז טוש"ע שם סעיף ג [ולא קנה]:
לט כ מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד [וקנה אחד]:
מ ל מ מיי' שם הל' טו טוש"ע שם סעיף ב:
מא נ מיי' שם טוש"ע שם סעיף ו:
מב ס מיי' פ"ו מהלכות מכירה הלכה ח ופ"ג מהל' זכייה ומתנה הל' ג סמג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' סו סעיף יט וסי' קכו סעיף ו:

מוסף רש"י

המשיא אשה לבנו גדול בבית. בית מיוחד שלוין דר בו אלא עשאו לו לבית מתנות (גיטין יד.). **כהלכתא בלא טעמא.** כאילו קבלה מאה הלכה מסיני, אין לריך לתת בה טעם (שם). **הכותב כל נכסיו לאשתו.** בלשון מתנה (לעיל קלא:). **לא עשאה אלא אפוטרופא.** להכניס ולהוציא ואע"פ שכתבו לה בלשון מתנה לא קנאתן ואין טעם בדבר אלא כך תקנו והפקר ב"ד הפקר (גיטין יד.) דאומד הדעת הוא דאין אדם מניח את הכל לאשתו ולא מתכוין אלא לעשותה אפוטרופא כדי שיחלקו לה בניו כבוד משום לאוקי אמהתן נכסי בלשותה לפרנסם מהם כפי אומד דעתה ויהיו כפופים לה, ומני לה מהני תנא מילי דשויטו הבן בהלכתא בלא טעמא, דדברי נבואה הם, לפי שאנו מניחין מה שכתוב בשור בהמיה שנתן לה הכל ליגך אחר אומד דעתנו, ובשביב מרע מריי', ובבא בעי לקמן בבריה מיקמ (לעיל קלא:). במעמד שלשתן. אמר לו בן, (קדושין מח.) ולפי שהבבר נהוג בין הסוחרים והמנויים תקנו את הדבר לקנות בחמירה במעמד שלשתן, לפי שאין קנין מועיל בדבר שאין בעין (לקמן קמח.).

רבינו גרשום

אודייני. בור וכסויו השכר לאמצע. והאי אודייני דמחמת עצמן הוא. שצריך תמיד לנקות הבור ולכסותו שלא יפול בו זבל כדי שיקנו בני אדם מים נקיים יותר ברצון ואעפ"כ שהגדולים טורחין בו הן בעצמן ומנקין אותו ומשמרין אותו השכר לאמצע: שאני אודייני. משום הכי השכר לאמצע דלנטורי עבידא אפי' קטן מצי מנטר בהן ולכסותו שיהא נקי ומצו למימר להו קטנים לגדולים מלאכה כזאת אנו יכולין לעשותה אבל שאר נכסים אם שבחו מחמת עצמן השכר לעצמן: ואמר רבא רב ספרא גברא רבה הוא לא שבק גרסתיה וטרח לאחריני. ומסתמא אע"ג דלא אמר להו ראו מה שהניח לנו אבינו למשמע מינה דלצרכו קא טרח ולא אחריני וסתמא כמאן דפריש להו דמי וכל השכר שלו: מדקתני מתני' וכן האשה שהשביחה השביחה לאמצע. ש"מ דיורשת היא עם הבנים

מי שמת פרק תשיעי בבא בתרא קמד.

אודייני השכר לאמצע והא אודייני דמחמת עצמן (ו)[הוא] (א)שאני (ב)אודייני דלנטירותא הוא דעבידא ואפילו קטנים נמי מצו מנטרי לה: אמרו ראו מה שהניח אבא הרי אנו עושין ואוכלין השביחו לעצמן: רב ספרא שבק אבוה זוזי שקלינהו עבד בהו עיסקא אתו אחי תבעוהו בדינא קמיה דרבא אמר להו (ג)רב ספרא גברא רבה הוא לא שביק גירסיה וטרח לאחריני: האשה שהשביחה את הנכסים השביחה לאמצע: אשה בנכסי יתמי מאי עבידתה אמר רבי ירמיה (ד)באשה יורשת פשיטא מהו דתימא כיון דלאו דרכה למטרח אף על גב דלא פריש כמו דפריש דמי קמשמע לן: ואם אמרה ראו מה שהניח לי בעלי הריני עושה ואוכלת השביחה לעצמה: פשיטא מהו דתימא כיון דשביחא לה מילתא דאמרי קא טרחא קמי יתמי אחולי אחלה קא משמע לן (ה)אמר רבי חנינא (ו)המשיא אשה לבנו גדול בבית קנאו (ז)ודוקא גדול ודוקא (ח)בתולה ודוקא אשתו (ט)ראשונה ודוקא (י)שהשיאו ראשון (יא)פשיטא ייחד לו אביו בית ועלייה בית קנה עלייה לא קנה (יב)בית ואכסדרה מהו (יג)שני בתים זה לפנים מזה מהו תיקו מיתיבי ייחד לו אביו בית וכלי בית (יד)כלי בית קנה בית לא קנה אמר רבי ירמיה (טו)כגון שהיה אוצרו של אביו מונח שם נהרדעי אמרי אפילו שובכא דיוני רב יהודה ורב פפי אמרי אפילו (יז)עציצא דהרסנא מר זוטרא אנסביה לבריה ותלא ליה סנדלא רב אשי נסביה לבריה ותלא ליה אשישא דמשחא (יח)אמר מר זוטרא הני תלת מילי שוינהו רבנן (יט)כהלכתא בלא טעמא חדא הא איתך (כ)דאמר רב יהודה אמר שמואל הכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפוטרופא איתך (כא)דאמר רב (כב)מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלשתן קנה:

מתני'

ואם אמרה ראו מה שהניח לי בעלי. פירש בקונטרס וכיון דאמרה הכי לית לה מזוני ואין נראה לרש"ל דדוקא אם מכרה כתובתה או (כג)נקחה כתובתה בבית דין אין לה מזונות אבל זו שלא נקחה כלום מכתובתה אלא נכסי מלוג שלה או מה שירשה או מה שנתן לה בעלה כאחד מן הבנים לא הפסידה מזונות (כד) דאפי' מכרה מקצת כתובתה אמרינן בפרק אלמנה (כתובות דף לח.) דלית דחש ליה לדר' שמעון דאמר מקצת כסף ככל כסף ולא הפסידה מזונות כ"ש נכסי מלוג דלא שייכי כלל לכתובתה וגם מה שפירש שאם נתעצלו בית דין להשביעה מה שהשביחה לעצמה לא ידע רש"ל מנליה דלעולם הויא בחזקת יורשים עד שישביעוה ב"ד דאין לה כח לגבות כתובתה אלא בבית דין והכא מיירי דוקא באשה יורשת: **בית** ואכסדרה מהו. דהי דעלייה לא קנה אכסדרה שייכא טפי לגבי בית ואם תמצא לומר לא קנה משום דאין בו תשמיש בית אבל שני בתים זה לפנים מזה מהו דכבית אחד דמי ולפירוש הקונטרס הוה ליה להקדים בעיא דשני בתים לבית ואכסדרה:

כהלכתא בלא טעמא. קנת טעם יש דכיון שפינה את הבית סמכא דעתיה דבן וגם אין לו אנה לדור סברא הוא שנתנו לו וכן הכותב כל נכסיו לאשתו או לבנו מסתמא לא ליתן לה נתכוין אלא לכבדה שלא היה מניח בניו בולא כלום ובמעמד שלשתן לא רלו חכמים להטריח להביא עדים ולעשות קנין דמסתמא כיון שאמר לו במעמד שלשתן הקנה לו לגמרי ולאה לר"י דבמעמד שלשתן אם חזר ומחלו אינו מחול (כה) ומפורש בכמה מקומות: **הניח בנים גדולים עד במעמד שלשתן קנה.** עד כאן שיטת הר"ן ז"ל:

ברכת

(ו) [ד]מחזק הוה דלא הוה ליה נכסי אחריני אלא הני דשבק אבוה ומינייהו הוה אגר אגירי ומשבח להו לנכסים, והיינו דלא בעא מיניה אם מנכסי דידיה עבד אי מנכסי דאבוה. רשב"ם ב"מ לט: ב. [ד]אין דרך אשה לטרוח אלא בפני יתמי בני בעלה. שיטמ"ק בשם תוס' הרא"ש. ג. [ד]כל חיי בעלה היתה ירושתה ביד בעלה עם ירושתו בלא חלוקה כדין נכסי מלוג וכשמת בעלה היא טורדת ומשבחת את הנכסים ואומרת ראו מה שהניח לי בעלי כי היה משותף יחד בלא חלוקה. שם. ד. שהרי אין האשה חייבת וכו' אלא לעשות בצמר הקצבה השנויה במשנתנו וכו', וכיון שכן אם הרריחה או השביחה בנכסים למה אנו דנין שבח וריוח זה כמעשה ידיה להיות ליתומים. רשב"ם בסוף פרק המס'. ועיי"ש. ה. [ד]כאילו אמר לו בשעת מתן מעות משעבדנא לכל מאן דאתי מחמתך, ולא שירדו חכמים לדעתן של לוורין ושמו שכך התנה לו בלבו, אלא לומר תקנה התקינו חכמים כאילו א"ל כך כדי שלא תנעול דלת בפני לוורין. רשב"ם גיטין יג:

לאחיותיה ראו מה שהניח (לנו אבינו) [לי בעלי] הריני משבחת לעצמי השביחה לעצמה: פשיטא הואיל דיור' היא לאמצע השביחה דדינה כדין אחים. אצטריך סלקא דעתך אמינא לאו אורחא היא למיטרח לאחריני ואע"ג דלא פירשה דהוא לעצמה לא עשתה כמאן דפרישה דמי קמשמע לן דלא: ואם אמרה ראו מה שהניח לי בעלי כו'. פשיטא. ו) מה לי היא משאר יורשין דמפרשי' הואיל דיורשת היא: מהו דתימא אחולי אחלה גבייהו. אע"ג דקאמרה ראו מה שהניח לי כו' קמ"ל הואיל דאמרה ראו כו' דלא אחילה להו והשביחה לעצמה: בבית קנאו. לאותו בית דאיכא למימר משום דהשיאו לשם גמר ונתנו לו אע"ג דלא כתב ליה מתנה דהלכה למשה מסיני הוא כדאמר לקמן: ודוקא כשהנושא בנו גדול. משום דקרוב ליה דעתיה טפי וכהשיאו בתולה משום דאיכא שמחה טפי מאלמנה ובהיא שמחה גמר למיתן ליה: הא פשיטא לי ייחד לו בית ועלייה היתה על גבי בית בית קנה עלייה לא קנה. משום דבית לחוד ועלייה לחוד דעלייה לא משתעבד לבית כלל. ואם תמצי לומר עלייה לא קנה דלא שייכא גבי בית. בית ואכסדרה מהו. מי אמרינן כיון דשייכא בהדי בית קונה דדרך אכסדרה נכנסין לבית וקנה או דלמא בבית אשתמש ולא קנה. וכן נמי שני בתים זו לפנים מזו משום דחיצון משועבד לפנימי מהו מי אמרינן כיון דבפנימית ישתמש בחיצונה לא ישתמש בחיצונה לא קנה או דלמא כיון דיש דרך לפנימית על החיצונה כמאן דאשתמש בה ובתרוייהו קנה תיקו: וכלי בית. תשמישי בית: כלי בית קנה בית לא קנה. וקשיא לר' חנינא דאמר לעיל דבית קני: כגון שהיה אוצרי פירותיו של אביו. צבורין באותו בית ולא מייחד ליה לגמרי משום הכי לא קנה: ותלא ליה סנדלא. בבית שיהא עומד בחזקתו ומשום דלא ליקני לביתיה: אשישא דמשחא. פך של שמן דלא ליקני נמי: עציצא. כלי שמשימין ציר לקרבי דגים: שוינהו רבנן כהלכתא. שיהו עיקר כהלכה למשה מסיני. ולא מטעמא שלא נתנו טעם בדבר למה: חדא האי דאמרן. המשיא אשה לבנו גדול בבית קנאו לא ידע' מאי טעמא קנאו בלא שטר מתנה ובלא קנין. לא עשאה אלא אפטרופא. שיהו נוהגין לה בנין כבוד ולא ידעינן טעמא מאי לא תקנה כיון

ו) נראה דל"ל פשיטא הואיל ויורשת היא מה לי היא משאר יורשין דמהני אם פירשו.

ברכת הבית ברובה. פי׳ רבינו חננאל נר לאחד נר למאה ויש מפרשים דמזלא דבי תרי עדיף [1] וקשה מדפריך בסמוך ליתבו לפי ברכת הבית וכי ידעינן כמה הוי וכמה נתברך הבית בגללו ואומר רבינו תם אין הכי נמי יכולין לידע כמה הוליאו בשנה ראשונה וכמה הוליאו בזו ואין נראה לר״י שהרי אין כל השנים שויס במזל אחד [2]:

חלה ונתרפא בו׳. ותניא בתוספ׳ (פ״י) במה דברים אמורים ברפואה שיש לה קצבה אבל רפואה שאין לה קצבה הרי היא בכלל מזונות [3] ויתרפא מן האמצע [4] וכן בכתובות (דף נב:) גבי אלמנה אומר רפואה שיש לה קצבה הרי היא בכלל כתובה ושאין לה קצבה הרי היא כמזונות [5] ובאומש דהכא אין חילוק בין אין לה קצבה ליש לה קצבה כן תירץ הר״ר:

אבל חלה באונס נתרפא מן האמצע. ולא דמי להא דתנן לעיל (דף קנט.) אין הקטנים נזונים על הגדולים [1] הכא הוי באקראי בעלמא אבל התם לעולם כן הוי שהקטנים מפסידים יותר מזונות: **הכל** בידי שמים חוץ מצנים פחים. פירוש אריא וגנבי הבאים על האדם הכל נגזר בידי שמים אבל ליס פחים מזה לא נגזר עליו כלו׳ יכול לשמור [6] אבל ודאי אם רואה לאבד עצמו באש או בנהר יכול לאבד עצמו אע״פ שלא נגזר כלום ולא דמי להא דאמר [7] הכל בידי שמים חוץ מירלאת שמים דהתם מיירי במדות של אדם [8] מה יהיה גבור או חלש עשיר או עני ארוך או קצר [חכם או טפש] [9] כדאיתא בנדה בפרק כל היל (דף טז: וסס) אבל הכא מיירי במאורעות הבאות על האדם:

חוץ מצנים פחים. דהיינו קור וחום כדמשמע בריש מסכת ע״ז (דף ג: וסס) והא דאמרינן בהמקבל (בבא מציעא דף קז:) והסיר ה׳ ממך כל חולי זו איינה הכי פירושו איתן לך דעת לשמור מן הליינה ליתן לך בגד ללבוש [10] ובירושלמי אמר שאנטוניוס היה לו לילך בדרך אמר ליה לרבי גלי עלי אמר ליה יהא רעוא דתשתיזב מן נגתא אמר ליה הא ודאי גלותא דכתיב ואין נסתר ממנו [11]: **האחרין** שעשו למקצת שושבינות. שכך היה מנהג כשהאב היה עושה חופה לבנו היו שושביים מביאין דורונות לכבוד החופה ונותנין לבנו ועל האב היה לפרוע כשהיו נושאים גם הם נשים ולכך חוזרת מן האמצע שהרי היה על האב לפרוע: ורבי

מתני׳ אחין השותפין שנפל אחד מהן לאומנות נפל לאמצע חלה ונתרפא נתרפא משל עצמו: **גמ׳** תנא האי אומנות לאומנות המלך תנו רבנן [1]אחד מן האחין שמינוהו גבאי או פולמוסטוס אם מחמת האחין לאחין אם מחמת עצמו לעצמו אם מחמת אחין לאחין פשיטא לא צריכא [2]דחריף טפי מהו דתימא חורפיה גרים ליה קא משמע לן תנו רבנן [3]אחד מן האחין שנטל מאתים זוז ללמוד תורה או ללמוד אומנות יכולין האחין לומר לו אם אתה אצלנו יש לך מזונות אם אין אתה אצלנו אין לך מזונות וליתבו ליה כל היכא דאיתיה מסייע ליה לרב הונא [4]דאמר רב הונא [5]ברכת הבית ברובה וליתבו ליה לפי ברכת הבית [6] [7]הכי נמי: [8]חלה ונתרפא נתרפא משל עצמו: שלח רבין משמיה דר׳ אלעא [9]לא שנו אלא שחלה בפשיעה אבל באונס נתרפא מן האמצע היכי דמי בפשיעה [10]כדרבי חנינא [11]דאמר רבי חנינא הכל בידי שמים חוץ מצנים פחים שנאמר [12]צנים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם: **מתני׳** [13]האחין שעשו מקצתן שושבינות בחיי האב חזרה שושבינות לאמצע שהשושבינות [14]גובית בבית דין אבל [15]השולח לחבירו כדי יין וכדי שמן אין נגבין בב״ד מפני שהן גמילות חסדים: **גמ׳** ורמינהי [16]שלח לו אביו שושבינות כשהיא חוזרת חוזרת לו [17]נשתלחה לאביו שושבינות כשהיא חוזרת חוזרת מן האמצע אמר רבי אסי א״ר יוחנן כי תנן נמי מתניתין נשתלחה לאביו תנן והא אחין שעשו מקצתן שושבינות קתני תני למקצתן והא חזרה שושבינות קתני ה״ק חזרה לגבות נגבית מאמצע רבי אסי אמר לא קשיא כאן בסתם כאן במפרש כדתניא שלח לו אביו שושבינות כשהיא חוזרת חוזרת לו שלח אביו שושבינות סתם כשהיא חוזרת חוזרת לאמצע ושמואל אמר הכא ביבם עסקינן [18]שאינו נוטל בראוי כבמוחזק מכלל דאידך משלם [19] לימא תנו לי שושביני ואשמח עמו מי לא תניא [20]מקום שנהגו להחזיר קדושין מחזירין מקום שנהגו שלא להחזיר אין מחזירין ואמר רב יוסף בר אבא אמר מר עוקבא אמר שמואל לא שנו אלא שמתה היא אבל מת הוא אין מחזירין מ״ט יבולה היא שתאמר תנו

מתני׳ הכי גרסינן בסדר המשנה **אחין השותפין שנפל אחד מהן לאומנות.** אומנות המלך שמחמת אביו נפל לאומנות זו שכן מנהג המלך מעמיד מבית זו מוכס חדש אחד ומבית זו חדש אחד וכן מכל בתי העיר: **נפל לאמצע.** כל זמן שקנו בתפוסת הבית הריוח לאמצע שהרויח זה באומנותו: **חלה.** בפשיעה כדמפרש בגמרא: **גמ׳ תנא אומנות המלך.** וטעמא כדפרישית אבל אומנות אחרת שנפל בה מעצמו הריוח שלו: **או פולמוסטוס.** שוטר ורבינו חננאל פי׳ פולמוסטוס לוחם מלחמות בלשון יון: **מחמת אחין.** כמנהג העיר לקחת מכל בית שוטר אחד לפי הזמן הקבוע או לחדש או לשנה: **מחמת עצמו.** מחמת חשיבותו ומחמת חריפותו: **ברכת הבית ברובה.** שאילו היה לר עמהן היה הבית מתברך בגללו: **וליתבו ליה.** קצת מזונות ויפחתו לו לפי חסרון ברכת הבית בגללו שאין לר עמהם: **לפי פחים.** לישנא דקרא לצים פחים בדרך עקש הלנה והקור פח ומוקש בדרך עקש כי בידו הדבר תלוי להשמר מן הלנה. ויש מפרשים לצים פחים קור וחום:

מתני׳ ה״ג **האחין שעשו מקצתן שושבינות בחיי האב.** ששלח האב את אחד מבניו לשמוח את [21] האחין ובידו דורונות שכן דרך שושבינות נוטל דורון לשמחת חופת חבירו ואוכל עמו וזה יחזיר לו כמו כן כשישא אשה כדתניא לקמן (דף קמה.) ה׳ דבריס נאמרו בשושבינות. רעה דוד (ש״ב טו) מתרגמינן שושבינא דדוד: **חזרה שושבינות.** כשיחזור זה הבן וישא אשה וזה יחזיר שושבינותו חזרה לאמצע: **נגבית בב״ד.** כדין מלוה אביהם. וגמ׳ פריך עלה ומשני לה נגבית בבית דין כדין מלוה: **אבל השולח לחבירו.** בלא חופה אי נמי בחופתו ואינו חולך לאכול שם ולשמוח עמו בחופתו אין זה דין שושבינות אלא מתנה בעלמא וגמילות חסד ואינה נגבית בב״ד: **גמ׳ ורמינהי שלח לו אביו שושבינות.** כלומר שלח על ידו ולברכו שהוא יאכל וישמח עמו דהא לקמן מפליג בין שלח אביו שושבינות לשלח לו אביו שושבינות: **חוזרת לו.** לאותו הבן ולא לאמצע כדקתני מתניתין וקשיא למתניתין דסבירא ליה להאי תנא דכיון דשלח האב על יד זה הבן חפץ הוא שלו לבדו יחזיר שושבינות ולא לשאר בניו: **חוזרת מן האמצע.** דמלוה על היתומים לפרוע חובת אביהן: **נשתלחה לאביו תנן.** כדמתרץ לה וקאזיל (ג) וחוזרת לאמצע דמתניתין היינו חוזרת מן האמצע כדמפרש וקאזיל אבל היכא דשלח אביו שושבינות ע״י בנו לאחריס מודה תנא דמתני׳ דחוזרת לאותו הבן לבדו כברייתא: **חוזרת.** לגבות: **רבי אסי אמר.** לעולם מתני׳ כדקתני שהאב שלח שושבינות לאחריס וכשהיא חוזרת לאותו הבן לבדו לא קשיא מתני׳ בסתם ע״י אחד מבניו ולא פירש דלדעת בן זה שלח הלכך חוזרת לאמצע אבל הברייתא במפרש השושבינות תחזור לאותו הבן הלכך חוזרת לו ואינה חוזרת לאמצע: **דהניא שלח לו אביו שושבינות.** כלומר נתן לו אביו מעות ושלחו לעשות שושבינות כשחוזרת חוזרת לו לבדו אבל שלח אביו שושבינות סתם ולא ייחד לאחד מבניו אף על פי שעל ידי אחד מבניו שלח אינה חוזרת לו לבדו אלא לאמצע: **ושמואל אמר.** לעולם כדקתני ברייתא דהאב השולח שושבינות על יד אחד מבניו חוזרת לאותו הבן לבדו ומתניתין דקתני חוזרת לאמצע ר״מ שמת הבן שנשתלחה שושבינות על ידו (ד) ורוצה היה לחזור לו אלא שמת ויבא אחד מן האחים את אשתו ורחמנא אמר [דברים כה] יקום על שם אחיו לנחלה ודינו היה ליטול השושבינות במקום אחיו אי לאו דקרייה רחמנא בכור כדכתיב [שם] והיה הבכור וגו׳ ואין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק [נעיל קכה:] ואמרינן לקמן [קמה:] דאין בכור נוטל פי שנים הלכך חוזרת לאמצע לכל האחין: ומקשה גמרא **מכלל דאידך.** אותו שנשתלחה לו שושבינות על ידי זה הבן שמת בעי שלומי בתמיה וכי יש לו לשלם שושביניות ליורשי שושביני שמת והלא יכול לומר תנו לי שושביני ואשמח עמו ואוכל בחופתו כמו ששמח גם הוא ואכל בחופתי וכיון שמת נפטרתי מלשלם שכן מנהג שושבינות להביא דורון ולאכול עמו בחופתו: **מקום שנהגו להחזיר קדושין.** אחר מיתת האשה בימי אירוסין כדמפרש ואזיל: תנו

עין משפט נר מצוה

מג א ב מיי׳ פ״ט מהל׳ גזלות הלכה ו סמג עשין פב טוש״ע חו״מ סי׳ קנז סעיף ג וסי׳ רפט סעיף ג:

מד ג מיי׳ שם הלכה יא טוש״ע שם סי׳ קנז סעיף ד:

מה ד מיי׳ שם ופי״ח מהל׳ מלוה לוה הל׳ ד סמג שם וסי׳ מח טוש״ע שם וטוש״ע אה״ע סי׳ לד סעיף ו:

מו ה מיי׳ פ״ט מהלכות גזלות הלכה יא סמג עשין לו טוש״ע חו״מ סי׳ קנז סעיף ד:

מז ו ז ח טוש״ע שם ס״כ:

מח ט מיי׳ שם הל׳ יד ועי׳ בהגאות ומגיד משנה וסמג שם טוש״ע ח״מ סי׳ רפו סעיף ד ה:

מט י מיי׳ פ״ז מהלכות זכייה ומתנה הלכה ג ויג סמג עשין שם טוש״ע אה״ע סימן ס:

נ כ מיי׳ שם הלכה טו טור אה״ע סי׳ ס:

נא ל מיי׳ פ״ט מהלכות גזלות הל׳ יד ועיין במ״מ סמג עשין לו טור שו״ע חו״מ סי׳ רפו ס״ס:

נב מ מיי׳ שם הל׳ יג ועי׳ בהג״ל טוש״ע שם סעיף ד:

רבינו גרשום

דכתב לה: במעמד שלשתן. הנותן והמקבל ובעל חוב: קנה. בלא שטר ובלא משיכה ולא דעדיפין טעמא מאי: **פים׳** האחין השותפין. שלא חלקו ירושת אביהן שנפל אחד מהן לאומנות המלך: נפל לאמצע. מה שמרויח באותו אומנות יחלק עם אחיו וזו היא אומנות המלך שהיו מתחילין מבית שבראש המבוי למנות בעל הבית גבאי מנת המלך מן בני העיר ומה שמרויח באותו ממון הוא שלו בשכר שמקבצו והקרן נותן לאוצר המלך וחודש או שנה יהיה זה גבאי וחודש אחר שכנו הקרוב הסמוך לו וכן הולכין כסדר הבתים לכל בית חודש וכשהגיע לבית זה של אחין הללו ומינו אחד מהן השכר לאמצע: חלה ונתרפא. אין מתרפא מתפוסת הבית בשחלה בפשיעה אלא מחלקו מתרפא: תנא לאומנות המלך כדאמרן: פולומוסטוס. שוטר: אם מחמת אחין. שהזמן בא על בית אביהן ודאי מחמת הבית של אחין מינוהו והשכר לאמצע שהבית גורם וכתפוסת הבית דמי. ואם מחמת עצמו שהיו יודעים שיש באחד מן האחין זריז מאד על כמה בתים ונתנוהו לזה בשביל חריפותו השכר לעצמו: מהו דתימא חורפיה הוא דקא גרים ליה. שבירדהו מן האחים ודמי כמאן דדלגו בשבילו קמ״ל דהשכר לאמצע הואיל דמן הבית הוא: שנטל מאתים זוז. מתפוסת הבית ומבקש שיתנו לו מזונות מתפוסת הבית יכולים לעכב בידו ולומר לו אם את כו׳. אמאי ליתבו ליה מזונות כל היכא דאית ליה. מדלא יהבינן לו. מסייע ליה לרב הונא דאמר ברכת הבית ברובה. כלומר נר לאחד נר למאה שאם היו ה׳ אחין והיו מופרשין זה מזה כל אחד ואחד להוצאתו מסתפקים בי׳ פשיטים ליום ועכשיו כשהם בהוצאה אחת דיו להם ח׳ פשיטים ומשום הכי אין נותנין לו הוצאתו בכל מקום שהוא דנמצאו מפסידין שאר אחין. ומקשי׳ וניתבו כל היכא דאיתא. כפי ברכת הבית שיתן כפי חלקו המגיעו מאותן ח׳. ומשני אין הכי נמי דליתבו ליה: צנים פחים. שלא שימר עצמו מן הצנה הנופחת: **פים׳** האחין שעשו מקצתן שושבינות בחיי אביהן. ששיגר אביהן ב׳ או ג׳ מהן ועמהן דורונות לחתן ואוכלין עמו ושמחין עמו היינו שושבינות וכן נמי כשישאו הן נשים זה שהוא עכשיו חתן יביא כן לחופתן להם דורונות וישמח עמהן וחייב אביהן הללו מקצתן שושבינות בחיי אביהן לחתן ואחר מיתת אביהן נשאו נשים שני אחין הללו ובא זה לשלם להם דורונות ששלחו לו אפע״י שלהם שילם בעד הדורונות חזרה לאמצע. שיש בהן חלק לכל האחין מפני שאלמלא לא החזיר זה אלו הדורונות היו נגבות על פי בית דין. דדמי כמי שהיה חייב לאביהן מלוה מה מלוה נגבית בבית דין והיא של כל האחין בשוה אף אלו דורונות שמחזיר יחלקו בשוה לפי שאותו אחין ממון אביהן הוליכו אבל השולח לחבירו כדי יין וכדי שמן לא לשם חתן אלא לשם סבלונות ולא הספיק להחזיר לו עד שמת המשלח אין נגבין בבית דין מפני שלשום גמילות שילחו לו ולא לשום תשלומין ואם מחזיר לא׳ מן היורשין לא יחלקו בשוה אלא כל הקודם זכה דאינה כמלוה: ורמינהו שלח לו אביו שושבינות. דאמר לאחד מבניו לך תהוי שושביני של פלוני והולך לו דורונות ולא הספיק להחזיר לו זה עד שמת האב כשהיא חוזרת חוזרת לו ולא לאמצע. וקשיא למתני׳ דקתני יחלקו לאמצע: נשתלחה לאביו שושבינות. שהשיא אשה לבנו ושיגרו לו אחרים דורונות או שנשא האב אשה אחרת ושילחו לו ולא הספיק לשלם להם עד שמת האב וצריכין היורשין לפרוע שהרי נגבית בבית דין כשהיא חוזרת כשפורעין היתומים פורעין בשוה. קתני מיהת כשהיא חוזרת חוזרת לו ולא לאמצע וקשיא למתני׳; כי תנן נמי מתני׳ חזרה לאמצע כשנשתלחה לאביו תנן אשה ועשו להן אחרים שושבינות דהיינו נשתלחה לאביו שושבינות כשהיא חוזרת נגבית מן האמצע. ולעולם מתני׳ כברייתא ולא קשיא ברייתא למתני׳: והא חזרה שושבינות קתני מתני׳. דמשמע דאחין הללו עשו שושבינות לאחרים ועכשיו שילמו להן שושבינות והוי לאמצע. אימא חזרה לגבות מהן שהן משלמין נגבית מן האמצע ולעולם כברייתא: ורב אשי אמר. לא צריך לתרוצי מתני׳ כדמתרצת ולא קשיא כאן בסתם כאן במפרש. שלח לו אביו שושבינות (דלא) אמר בפירוש את תהא שושבינות לפלוני משמע שמה שיחזור לו שלך יהא ובהכי מיירי ברייתא דכמתנה מחיים דמי משום הכי כשהיא חוזרת חוזרת לו. (בסתם לא גרסי׳ לו) אלא מתני׳ מיירי ששלח אביו שושבינות סתם דלא אמר לאחד את תהא שושבינות ולכן כשהיא חוזרת חוזרת לאמצע: ושמואל אמר לעולם הכי עיקר כדקתני בברייתא והכא במתני׳ ביבם עסקינן משום הכי חזרה לאמצע כגון ששלח אביו שושבינות בשבילו שושבינות ומת אביו ונשא הבן אשה לאחר כך ולא הספיק אידך להחזיר לו עד שמת ונפלה ארוסתו לפני אחד מן האחין ליבום ואותו המשלם חייב להחזיר לו דורון אע״פ שמת וכשיחזיר חזרה לאמצע ולא ליבם בלבד לפי שיבם אינו נוטל בראוי כבמוחזק ושושבינות זה ראוי היה לבא לאחיו שמת ולא החזיק בה בחייו: ומקשי׳ מכלל דאידך המשלם בעי שלומי אע״פ שמת שושבינו ואמאי חייב הא מצי למימר להו תנו לי שושביני שמת ואשמח עמו ואחזור לו שושבינות ואי לא לא אחזיר לשום אדם אחר תחתיו: מי לא תניא. דהכי מצי טעין: דתניא מקום שנהגו להחזיר קדושין. כשמת אחד מהן הארוסה מחזירין:

מסורת הש״ס

א) [כתובות קג.], ב) ב״מ קז: ע״ז ג: כתובות ל. ע״ש, ג) [מבואר בכתובות נב.], ד) [תוס׳ ספחים פ״ג], ה) בס״ת: עם, ו) בס״ת: לכל האמין, ז) [ב״מ קה.], ח) [וע״ע תוס׳ כתובות קג. ד״ה ברכתן], ט) [בכתוב נב:], י) [ע׳ תוס׳ כתובות ל. ד״ה הכל וע״ז ג: ד״ה שומר כתבו דבר זה בשם מדרש רבה פ׳ מצורע פ׳ טז],

---

תורה אור השלם

1 צִנִּים פַּחִים בְּדֶרֶךְ עִקֵּשׁ שׁוֹמֵר נַפְשׁוֹ יִרְחַק מֵהֶם:
משלי כב ה

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ ברכת הבית אין הכי נמי: (ב) שם נימא מנו לי שושביני: (ג) רשב״ם ד״ה נשתלחה וכו׳ ומזיל וחזרה לאמצע: (ד) ד״ה ומגואל וכו׳ על ידו וראוי היה לחזור לו וכו׳ לאין הבכור נוטל בה פי שנים: (ה) תוס׳ ד״ה חלה וכו׳ ובאומש דהכא אין חילוק: נ״ב פי׳ הא דמחלק בתוספתא בין יש לה קצבה לאין לה מיירי באומש דהכא במתני׳ דמוקי לה רבין בפשיעה אין חילוק בין אין לה קצבה ליש לה קצבה דבכל גווני משל עצמו והכי איתא בספקי תוספות ועי׳ בטור חו״מ סימן קע״ז: (ו) ד״ה אבל וכו׳ דהכא הוי באקראי וכו׳ כן הוא שהקטנים:

מוסף רש״י

ברכת הבית ברובה. בני אדם שעתחיין זה אם זה משתברכין ומזל דרגים עדיף (כתובות קג.). ולייתבו ליה לפי ברכת הבית. לפי מה שמתעטרה ברכת הבית ביליאתו (שם, עי״ש). הכל בידי שמים. מחוטות ומלאוטות הבאים לאדם, כולם על ידי גזירת שמים (ע״ז ג:) אם באים פורענויות על האדם גזירת המלך היא (כתובות ל.). חוץ מצינים פחים. קור וחום (שם) לנים לנה, פחים חולי הבא על ידי חום, כמו (שה״ש ב) עד שיפוח היום (ע״ז ג:) אי: קור הנופח (ב״מ קז:) שפעמים באים בפשיעה (כתובות ל.).

מוסף תוספות

א. דתרוייהו חיותא נינהו. כש״י כתובות נב: ב. ומשמע אפי׳ כשחלה בפשיעה. כ״ן. ועיין הגהות הב״מ ס׳, ועיין כסב״ש. ג. [ד]לעולם אל יבואו עליו באונס אם רוצה ליזהר. תוס׳ כתובות ל. ד. במה שנגזר עליו בשעת יצירה. תוס׳ ע״ז ג: ה. אבל צדיק או רשע לא, דשני דרכים נתונים לפניו הטוב והרע. שם. ו. נ״א: אלמא לא היה ביד אנטונינוס להציל מן החמה, וי״ל דהיינו ודאי לאדם שהולך אנה ואנה כאנטונינוס לא היה בידו להסתר מן החמה, אבל בישוב בביתו יבנה לו בית הקיץ וחדר קרה. שם.

רבינו גרשום (המשך)

לפי שכשהן חוזרין ופורעין בשביל אביהן חוזרין לאמצע ופורעין בשוה ולעולם כדקתני ברייתא: והא עשו מקצתן שושבינות קתני. דמשמע שהן עשו לאחרים ושלחו דורונות ועכשיו כשהיא חוזרת חוזרת לאמצע ואכתי קשיא ברייתא למתני׳. אימא הכי לעולם כדקתני ברייתא ומתני׳ תריץ ליה הכי שעשו שושבינות למקצתן שמקצת אחין נשאו